

Türkiye'de Annelik 2.0: Annelere Yönelik Sanal Aile Eğitim Programının Etkililik Değerlendirilmesi

Beyza YILMAZ¹

Öz

Bu çalışmanın amacı ebeveynlerin çocuklarının teknoloji kullanımının farkına varmalarına, çocuklarının teknoloji kullanımını sağlıklı bir şekilde denetlemelerine ve aşırı kullanımı önlemelerine yardımcı olacak bilgi ve beceri kazandırmayı hedefleyen annelere yönelik bir aile eğitim programının etkililiğini sınamaktır. Çalışma nicel araştırma yöntemi yarı deneysel desenle gerçekleştirilen, tek gruplu, ön test-son test türündedir. Bu kapsamda 16 anneye farkındalık, dijital okuryazarlık, kontrol, etik ve yenilikçilik rolleri kazandırmak için araştırmacı tarafından 8 Mayıs - 5 Haziran 2024 tarihleri arasında Zoom platformu üzerinden 5 oturumda eğitim verilmiştir. Annelerin yaşları 36-46 arasındadır (ort. 40), altısı çalışmaktadır ve ortalama çocuk sayıları ikidir. Annelerin çalışma durumlarına, eğitim düzeyine ve sahip oldukları çocuk sayısına göre dijital ebeveynlik öz yeterliliğinin değişmediği görülmüştür. Eğitim sonrasında annelerin dijital okuryazarlık düzeyleri, dijital güvenlik düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte artmış, dijital iletişim düzeyleri değişmemiştir. Bu çalışma sonucunda annelerin dijital okuryazarlıklarının alan yazınındaki bulgulara kıyasla yükseldiği görülmüştür. Bu çalışmanın alandaki kuramsal ve uygulamalı çalışmalara modül içerikleri ve uygulanışı yönünden katkı sunacağı düşünülmektedir. Gelecek çalışmalarda erkek ebeveynlerin katılımının sağlanması, kontrol grubu ile karşılaştırma yapılması ve içeriğin gereksinimlere göre güncellenerek bu tür eğitimlerin sürdürülmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anne, Teknoloji, Dijital Ebeveynlik, Eğitim

¹Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, E-posta:byzylmz631@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6963-2036

YILMAZ, B.(2026) Türkiye'de Annelik 2.0: Annelere Yönelik Sanal Aile Eğitim Programının Etkililik Değerlendirilmesi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 26(70), 127-153. DOI: 10.21560/spcd.vi.1634299

Motherhood 2.0 in Türkiye: Evaluation of the Virtual Family Education Program for Mothers

Abstract

The objective of this study was to implement a family education program with mothers to raise parental awareness about children's technology use, to support healthy regulation of this use, and to enhance parents' knowledge and skills for preventing excessive use.. The study employed a quantitative method, specifically a quasi-experimental design with a single-group pre-test-post-test approach. In this context, the researcher delivered a five session training program via the Zoom platform between May 8 and June 5, 2024. The aim of the program was to enhance the participants' awareness and competencies in digital literacy, control, ethics, and innovation roles. Sixteen mothers participated in the study, with ages ranging from 36 to 46 ($M = 40$). Six of the participants were employed, and the average number of children per mother was two. The results indicated that maternal digital parenting self-efficacy remained consistent across different employment statuses, educational levels, and number of children. Following the training, a non-statistically significant increase was observed in the mothers' digital literacy and digital security levels. However, no change was detected in their digital communication levels. The findings suggested that the mothers' digital literacy levels were higher than those reported in the existing literature. It is thought that this study will contribute to theoretical and practical studies in the field in terms of module content and implementation. In future studies, it is recommended that male parents participate, comparisons are made with the control group, and such trainings are continued by updating the content according to the requirements.

Keywords: *Mother, Technology, Digital Parenting, Education*

GİRİŞ

Teknolojinin son 30 yıldaki gelişimiyle tüm yaş gruplarında kullanımı artmıştır. COVID-19 salgını sırasında günlük yaşamdaki çoğu etkinliğin dijital alanlara taşınmasıyla bu rakamlar hızla artmıştır (Office of Communications, 2020). Dünya genelinde 2024'te cep telefonu kullanımı %69,4, internet kullanıcılarının oranı %66,2, sosyal medya kullanıcılarının oranı %62,3'e ulaşmıştır (We are Social, 2024). Çocuk ve ergenler ise dünya üzerindeki internet kullanıcılarının üçte birini oluşturmaktadır (UNICEF, 2017). Türkiye'de ise 16-74 yaş grubundaki bireylerin internet kullanım oranı %88,8 olmuştur (TÜİK, 2024a). 6-15 yaş arasındaki çocukların İnternet kullanımı 2013'te %50,8 iken 2024'te bu oran %91,3'e ulaşmıştır (TÜİK, 2021; TÜİK 2024b).

Teknoloji çocukların bilgi kaynaklarına kolayca ulaşmalarını, arkadaşlarıyla iletişim kurmalarını ve çeşitli içeriklerle eğlenmelerini sağlamaktadır. Öte yandan teknoloji sanal zorbalık, aşırı kullanım, bağımlılık, zararlı içeriklere maruz kalma ve kişisel verilerin ihlali gibi bazı tehlikeleri de beraberinde getirir (Mertala, 2019; Zabatiero vd., 2018). Bu tehlikelerden biri olan aşırı kullanım kişinin yaşamındaki diğer etkinliklere kıyasla teknolojik araçları süre ve sıklık bakımından denetimi kaybederek uzun süre kullanımını ve bu kullanım örüntüsü nedeniyle biyopsikososyal yönden olumsuz etkilenimi ifade eder. Aşırı kullanım kişinin yaşamında olumsuz sorunlara yol açtıkça, kullanılan teknolojik araç kişinin yaşamının önemli bir parçası haline geldikçe, teknolojik araçtan ayrıldığında yoksunluk krizleri yaşandıkça ve kullanım süresi günden güne arttıkça teknoloji bağımlılığına giden yol kuvvetlenmektedir (Grant vd., 2006).

Dijital medyanın aşırı kullanımı çocuklarda depresyon, dikkat eksikliği, benlik saygısında azalma, sosyal izolasyon, iletişim sorunları, yalnızlık duygusu, yetersiz uyku, kas-iskelet sorunları ve obeziteye neden olmaktadır (Gökel, 2020; Mitchell ve Savill-Smith, 2005; Yao ve Zhong, 2014). Çocukların teknolojiyi aşırı kullanımları, çocukluk döneminden kaynaklı sınırlı öz denetim mekanizmalarından etkilenmektedir (Cerniglia vd., 2017; Nguyen vd., 2018). Çocuk ve ergenlerin, gerçekleştirdikleri davranışların tehlikeli olup olmadığını değerlendirmelerini ve dürtülerine göre hareket etmemelerini

sağlayan prefrontal korteksleri henüz tam anlamıyla gelişmediğinden risklere ve öz-düzenleme sorunlarına karşı daha açıktır (Blakemore, 2022, s.196; Fischer-Grote, vd., 2019; Sohn, vd., 2019). Bu da çocuklarda teknolojik araçların aşırı kullanımına ve biyopsikososyal açıdan olumsuz etkilenmeye yol açmaktadır. Alan yazını incelendiğinde okul öncesi dönemdeki çocuklarda dijital oyunlara ayrılan süre arttıkça ve belirsizleştikçe çocukların gelişiminde olumsuz durumların arttığı görülmektedir (Toran vd., 2016). Özellikle 10-12 yaş arası çocuklarda aşırı ekran kullanımı (günde 4 saat veya daha fazla) bir şeyler yapmaya karşı ilgide ve iştahta azalmaya, yalnız hissetmeye, kolay ağlamaya veya ağlama isteğine, uykuya dalmak veya uykuyu sürdürmekte zorluğa, üzgün, hüzünlü veya umutsuz hissetmeye neden olmaktadır (Yang vd., 2013).

Goodwin'e (2018) göre çocuklarımızı dijital bir nehre atıp kendi başlarına yüzmelerini beklemek büyük bir hatadır. Buradan hareketle günümüz şartlarında ebeveynlerin, çocuğun doğumundan yetişkinliğe kadar geçen süreçte beklenen geleneksel ebeveynlik rollerine ek olarak dijital ebeveynlik görevlerini de yerine getirmeleri gerekmektedir (Tosun ve Mihçı, 2020). Nitekim UNICEF (2017)'in hazırladığı Dijital Dünyada Çocuklar Raporu'nda da, çocukları dijital dünyanın tehlikelerinden korumak, çevrim içi etkinliklerinin bıraktığı izleri güvence altına almak, güvenli ve nitelikli çevrim içi içeriğe erişimlerini artırmak için pek az şey yapıldığı ve bu bağlamda çocukları dijital dünyada koruma yükümlülüğünün devletlere, okullar başta olmak üzere kurumlara ve ailelere düştüğü vurgulanmaktadır. Çocukları teknolojiyi bilinçli kullanım konusunda eğitmek önemlidir, ancak onların gelişimlerine önemli katkı sunan ebeveynleri de dijital tehlikeler, sosyal medyanın, dijital oyunların vb. kullanma konusunda nasıl rehberlik edebileceklerine ilişkin eğitmek de çok önemlidir (İnan-Kaya vd., 2018). Nitekim Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı da "Eğitim ailede başlar." ilkesi ile ebeveyn sorumluluğunu vurgulamıştır (Çeçen vd., 2023). Yaşam boyu öğrenenler olarak hareket etmesi gereken ebeveynlerin, çocuklarını nasıl güvende tutacakları, dijital dünyaya nasıl uyum sağlayacakları ve çocuklarına rehber olacak kuralları nasıl öğretecekleri konusunda bilgilerini sürekli güncellemeleri gerekir (Gedik ve Şahan, 2024). Bu çağda yeni ebeveynlik sorumlulukları, geleneksel rol ve sorumluluklara ek olarak dijital ebeveynlik rollerini ve sorumluluklarını da içermelidir. Bilindiği

üzere ebeveynlik sorumluluklarının yerine getirilmemesi, çocukların gereksinimlerine kayıtsız kalınması ihmalin göstergeleridir ve ebeveynlerin ihmalkar davranışları çocuklarda bilişsel ve davranışsal sorunlara neden olmaktadır (Ayas ve Horzum, 2013; Kwak, vd., 2018; Lim ve You, 2019; Runyan vd., 2002). Bu bağlamda yeni ebeveynlik rollerinin bir parçası olarak dijital ebeveynlik rollerini yerine getiremeyen ebeveynlerin çocuklarını ihmal etme tehlikesi ile karşı karşıyayız. Bu ihmal çocukların bilinçsiz, korunmasız, aşırı teknoloji kullanımına ve olumsuz etkilere yol açmaktadır.

Dijital Ebeveynlik

Dijital ebeveynlik “çocukların dijital ortamlardaki etkinliklerini anlama, destekleme ve düzenlemeyi amaçlayan ebeveyn çabaları ve uygulamaları” olarak tanımlanmaktadır (Benedetto ve Ingrassia, 2021). Alan yazını incelendiğinde dijital ebeveynlik sorumluluklarının: kural koyma, birlikte kullanma, tartışma, özendirme, sınırlama, izleme ve yönlendirme rollerinden oluştuğu görülmektedir (Modecki vd., 2022). Yay (2015) dijital ebeveynlerin dijital okuryazarlık, farkındalık, etik, denetim ve yenilikçilik olmak üzere 5 rolü olduğunu belirtmektedir. Dijital okuryazarlık: teknolojiyi temel düzeyde kullanabilme, teknolojiyle ilgili sorunları çözebilme, interneti teknik olarak bilme ve gizlilik politikalarını bilme şeklinde açıklanmaktadır. Farkındalık: çevrim içi ortamlardaki olumsuzlukları ve olanakları fark edebilme, tehlikelerin farkında olma, tehlikeleri algılama, internet bağımlılığını fark etme ve çocuğun internette yaptıklarını ayırt etme yeteneğidir. Etik: fikri mülkiyete saygı gösterme, bilginin güvenilirliğini araştırma, çevrim içi ortamlarda insan haklarını bilme, bu hakları çocuklara öğretme ve elde edilen bilgilerde hak sahiplerinin istekleri doğrultusunda hareket etme durumlarını ifade eder. Kontrol: çocukları internetin sınırsız ortamında yalnız bırakmama, sınırlama programları kullanma, çocuğun internet kullanımına ilişkin yönergeler hazırlama, sosyal medya ortamlarında çocuklarıyla eğlenceli vakit geçirme ve belirlenen kurallara uymayı içermektedir. Son olarak yenilikçilik rolü ise yeniliklere ilgi duyma, yenilikler hakkında bilgi edinmeye çaba gösterme, yenilikleri takip etme, yeniliklerin olumlu ve olumsuz yönlerinin farkında olma anlamına gelmektedir (Kabakçı Yurdakul vd., 2013; Yay, 2019).

Aile çocukların önemli bir öğrenme alanıdır ve ebeveynler bunun bilincindedir, ancak teknoloji üzerine öğrenme ve bu bağlamda ebeveynlik rollerinin kurulması gündeme yeni gelen bir konu olduğu için henüz tam anlamıyla anlaşılmamış ve içselleştirilmemiştir (Plowman vd., 2011). Ebeveynler, çocuklarının dünyaları ile kendi dünyaları arasındaki dijital farklılıklar nedeniyle, dijital teknolojilerin kullanımıyla ilgili çocuklarına nasıl davranacaklarını bilememektedirler (Ulusoy ve Bostancı, 2014). Ebeveynler yasaklamalar da dahil olmak üzere çocuklarının teknolojiyle etkileşimlerini denetlemek için çeşitli kısıtlama stratejileri kullanmaktadır. Özellikle Türkiye'de ebeveynlerin “kısıtlayıcı arabuluculuk uygulamalarının çocukları daha yüksek riskten uzaklaştırdığını” düşündükleri bilinmektedir (Helsper vd., 2013). Ancak kısıtlama stratejileri çocuklar için yararlı olmamakta ve çocuk-ebeveyn ilişkilerini olumsuz etkilemektedir (Solter, 2020). Özellikle cezalandırma çocukların teknoloji kullanım davranışlarını kalıcı bir şekilde sağlıklı düzenlemelerine yardımcı olmamakta, aksine geçici ve sağlıksız davranış örüntülerinin gelişmesine neden olmaktadır (Yiğit, 2011). Bu bağlamda çocuğu güvenli bir şekilde internet kullanmaya özendirmenin yanı sıra ebeveyn-çocuk etkileşiminin özendirildiği çeşitli teknik kısıtlamaların kullanımını içeren güçlendirme stratejileri gerekmektedir (Livingstone vd., 2017).

Dijital ebeveynlik sorumluluklarını, rollerini, becerilerini, farkındalığını ve bilgi kullanımını etkileyen çeşitli etkenler bulunmaktadır. Yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum, ebeveyn tutumları, teknoloji okuryazarlık düzeyleri ve dijital medya kullanımları gibi etkenler dijital ebeveynlikte benimsenen yaklaşımları farklılaştırmaktadır (Cabello-Hutt, vd., 2018; Lim, 2016). Ebeveynin yaşı ile dijital ebeveynlik tutumu arasında anlamlı negatif ilişki olduğu bilinmektedir (Kopuz vd., 2022). Erkeklerin kadınlardan daha yüksek düzeyde dijital bağımlılık bileşenlerine uygun davranışlar gösterebilmekte ve anneler, babalara kıyasla olumlu rol model olmakta sorumluluk almaktadır (Ersoy ve Arseven, 2021; Mohamed vd., 2022; Üstündağ, 2024). Liao vd. (2008) tarafından yapılan bir çalışmada annelerin babalardan daha fazla çocuklarının internet kullanımına dikkat ettikleri sonucuna varılmıştır. Ek olarak anneler dijital cihazlarda fazla zaman geçirseler de çocuklarıyla da nitelikli zaman geçirmektedir (Kennedy, 2011). Ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça dijital

ebeveynlik tutumlarının daha yüksek olduğu görülmektedir (Kopuz vd., 2022), ancak diğer yandan ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça yoğun çalışma temposu nedeniyle çocuklarıyla yeterli zaman geçirememeleri, çocukların sorunlu internet kullanımlarını da artırabilmektedir (Göldağ, 2018).

Ebeveynlerin medya ve teknolojiyle ilgili kendi davranışları ve inançları, çocuklarının medya alışkanlıklarını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır (Chaudron vd., 2015). Ebeveynler dijital göçmen olarak dijital ortamlara karşı olumsuz tutumlar geliştirdiklerinde dijital öz yeterlilikleri azalmaktadır (Yaman, 2018). Öte yandan ebeveynlerin çocuklarına istediklerini yaptırmak veya çocuklarının olumlu davranışlarını pekiştirmek için dijital araçları ödül olarak sundukları görülmektedir (Chaudron vd., 2015; Kabali vd., 2015). İnterneti kullanma konusunda sınırlı bilgiye sahip olan ebeveynler, çocuklarının teknoloji kullanımıyla elde edebilecekleri fırsatları anlayamamakta, karşılaşılabilecekleri tehlikeleri fark edememekte ve internette yaşanan olumsuz durumlarla nasıl başa çıkacakları konusunda gerekli yardımı sağlayamamaktadır (Kaşıkçı vd., 2014). Bu durum çocukların sanal dünyadaki haklarını bilmemelerine ve ebeveynlerin dijital ebeveynlikte etik davranmamalarına neden olmaktadır (Özsoy ve Atılğan, 2018).

Annelerin Dijital Ebeveynlik Sorumlulukları

Geleneksel ebeveynlik rolleri açısından bakıldığında annelerin çocuk yetiştirmede daha fazla paya sahip olduğu bilinmektedir (Kalkim vd., 2024). Özellikle Türkiye gibi kültürel olarak anneliğin vurgulandığı ülkelerde anne rollerine ve sorumluluklarına önem verilmektedir. Bu durum dijital ebeveynlik sorumluluklarında da görülmektedir (Kalkim vd., 2024). Çeşitli çalışmalar dijital ebeveynlikte ebeveynin cinsiyetinin önemli bir fark yarattığını vurgulamaktadır. Annelerin dijital ebeveynlik düzeylerinin babalardan daha yüksektir (Tosun ve Mıhçı, 2020). Bunun yanı sıra anneler dijital ortamlarda çocuklarını bütünüyle izleme noktasında eksik kalabilseler de, sanal platformları babalara göre daha verimli kullanmaktadırlar (Yaşaroğlu ve Sönmez, 2022). Anneler, babalara göre daha yüksek düzeyde aktif ebeveyn aracılığı, ebeveyn izleme aracılığı ve ebeveyn kısıtlama aracılığına sahiptir (Chang vd., 2019). Nikken ve Schols (2015) de annelerin babalara göre daha fazla denetim aracılığı uyguladığını belirtmiştir. Ebeveynlerin dijital

dünyadaki rollerine ilişkin tartışmalarda ilk olarak annelerin rolü vurgulanmış ve bu durum Anne 2.0 (Mom 2.0) kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu kavramın ortaya çıkışından dört yıl sonra erkeklik ve babalık rollerindeki değişimler ile babaların da dijital ortamlardaki görünürlüğü artmış ve Baba 2.0 (Dad 2.0) kavramı ortaya çıkmıştır (Gökalliler ve Özer, 2019). Manap ve Durmuş (2021) annelerin babalara göre sanal tehlikelere karşı çocuklarına yönelik daha koruyucu olduğunu bildirmiştir. Anderson'a (2016) göre anneler, babalara göre çocuklarının dijital araç kullanımına daha fazla ilgi göstermektedir. Nayci (2021) COVID-19 salgını sırasında ilkokul öğrencilerinin ebeveynlerinin dijital ebeveynlik farkındalıklarını incelemiş ve annelerin dijital ebeveynlik farkındalıklarının babalara göre daha yüksek olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Bunların yanı sıra daha fazla kişisel ve ailesel stres yaşayan annelerin çocuklarının dijital cihaz kullanmasına daha fazla izin verme eğiliminde oldukları da bulunmuştur (Pempek ve McDaniel, 2016). Annelerin dijital ebeveynlik farkındalıkları çocukları için olumsuz bir davranış modeli haline geldikçe ve dijital ihmal düzeyleri arttıkça çocukların sanal dünyaya olan bağı artmakta, gerçek dünya ile bağı zayıflamakta, ebeveyn-çocuk iletişimde çatışma yaşanmakta ve dijital oyun bağımlılığı eğilimleri artmaktadır (Türen ve Bağçeli, 2024). Bu bulgulara dayanarak çocuklara yönelik dijital konuları içeren çalışmalarda anneleri ve babaları hedef alan strateji ve programların, ebeveynlik ve aile temelli güçlenme politika ve uygulamalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çocuklarda teknolojinin doğru, bilinçli ve etkili kullanımını özendirmek için ebeveynlerin farkındalığını, yeteneklerini artırmak ve dijital ebeveynlik sorumluluklarını geliştirmek önemlidir (Gedik ve Şahan, 2024). AB Kids Online Projesi'nde Türkiye'nin görece düşük tehlike ve zarar seviyelerine sahip olduğu ancak daha kısıtlı ve sınırlı dijital aktivitelere sahip olan yani daha az "kısıtlamalarla korunan" ülkeler (Belçika, Fransa, Almanya, Yunanistan gibi) sınıfında olduğu bulunmuştur. Ebeveynlerin dijital ebeveynlik farkındalıklarını artırmak amacıyla psikoeğitim programlarının geliştirilmesine önem verilmiştir (Kalkim vd., 2024). Bu çalışmalar arasında hem yüz yüze hem de dijital tabanlı çalışmalar vardır (Amin vd., 2018). Dijital ebeveynliği geliştirmek ve artırmak için dijital içerikleri kullanmak, zaman esnekliği sağlamaya, coğrafi sınırları kaldırmaya ve erişilebilirliği artırmaya

yardımcı olmaktadır (Lin-Lewry vd., 2024). Clarkson ve Zierl'in (2018) çalışması ebeveynleri e-postalar aracılığıyla dijital teknolojinin ve internetin olumlu kullanımı hakkında bilgilendirmenin de dijital ebeveynlik becerilerini geliştirdiğini ortaya koymuştur. Zhang-Kennedy vd. (2017) çocukları erken yaşta çevrim içi gizlilik kavramlarıyla tanıştırmayı amaçlayan Cyberheroes adlı etkileşimli bir e-kitap tasarlamışlardır. Tüm bu dijital çalışmalarda e-içeriklerin ebeveynlerin hedeflenen dijital yeterliliklerini olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar e-içeriklerin ebeveynlerin dijital ebeveynlik yeterliliği kazanmalarına yardımcı olduklarını göstermektedir (Pekyürek vd., 2023). Diğer yandan Türkiye'de son yıllarda eğitim faaliyetlerinde metin içeriklerinden ziyade grafik tabanlı içerikler bireyler tarafından tercih edilmektedir (Pekyürek, 2022). Bu eğilim We are Social'ın (2022) raporunda Türkiye'de en çok tercih edilen e-içeriklerin videolar olduğu ile de desteklenmektedir.

Bu bakış açılarından yola çıkarak dijital bir platform üzerinden annelerin dijital ebeveynlik bilgi, beceri ve farkındalıklarını artırmak için bir eğitim programı geliştirmek üzere sanal bir eğitim programı tasarlanmış ve uygulanmıştır. Küçük çocukları olan ebeveynlerle çalışmak ayrıca önemli görülmektedir çünkü çocukluk döneminde dijital becerileri öğrenmek, kullanım davranışları üzerinde kalıcı bir etkiye sahiptir ve çocuklar teknolojiyi aşırı kullanmaya eğilimlidir (Benedetto ve Ingrassia, 2021; İnan-Kaya vd., 2018; Nguyen vd., 2018). Diğer yandan küçük çocuklar ergenlik dönemindeki çocuklara kıyasla ebeveynlik rollerinin uygulanmasına ve olumlu davranış alışkanlıklarının kazandırılmasına daha açıktır. Bu nedenle bu uygulama kapsamında 7-12 yaş arasında çocukları olan annelerle çalışma yürütülmüştür. Bu kapsamda araştırmanın temel sorusu "Çevrim içi dijital ebeveynlik eğitim programının annelerin dijital ebeveynlik öz yeterliliğinde anlamlı bir etkisi var mıdır?" olarak belirlenmiştir. Ayrıca annelerin çalışma durumu, eğitim düzeyi ve çocuk sayılarına göre dijital ebeveynlik öz yeterliliklerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma nicel araştırma yöntemi yarı deneysel desenle gerçekleştirilen, tek gruplu, ön test-son test türünde bir çalışmadır. Katılımcıların eğitim sonrasında iletişime geçmek istememeleri ya da soru formunu doldurmaya yönelik isteksizlikleri nedeniyle izleme ölçümü yapılamamıştır. Ayrıca çalışmaya katılım talebini ileten sınırlı sayıda ebeveyn olduğundan yalnızca deney grubu oluşturulmuş, kontrol grubu oluşturulamamıştır.

Çalışma Grubu

Çalışmanın katılımcılarını belirlemek üzere 2024 yılının Nisan ayında 7-12 yaş arası çocuğu olan anneler için bir eğitim programı düzenleneceği sözlü ve yazılı olarak araştırmacının sosyal ağlarından (arkadaş çevresi, Instagram hesabı ve Whatsapp) duyurulmuştur. Eğitime gönüllü olarak katılmak isteyen 20 ebeveyn araştırmacıya ulaşmıştır. Programın gerçekleştirileceği zaman aralıklarının kendileri için uygun olmaması ve çocuklarının 12 yaşından büyük olması nedeniyle dört anne çalışmaya dahil edilememiştir ve 16 anneyle çalışma yürütülmüştür.

Katılımcı annelerin yaşları 36-46 aralığındadır (*ort.* 40,5); annelerin dördü lise mezunu, dokuzu lisans mezun ve üçü lisansüstü mezundur, çoğu (10 anne) eğitimin programının gerçekleştirildiği dönemde herhangi bir işte çalışmamaktadır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları sosyodemografik bilgiler soru formu ve Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlik Ölçeği'nden oluşmaktadır.

Sosyodemografik Bilgi Formu

Bu form ebeveynler ve çocukları hakkında temel sosyo-demografik bilgileri (yaş, cinsiyet vb.) ve teknolojik araç kullanımlarını (üye olunan sosyal medya uygulamaları, teknolojik araçlarda geçirilen süre vb.) öğrenmek üzere araştırmacı tarafından hazırlanan 12 maddeden oluşmaktadır.

Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlik Ölçeği (DEÖYÖ)

Yaman vd. (2019) tarafından geliştirilen ölçek, 38 madde ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutları dijital okuryazarlık (madde 1-15, Cronbach Alpha = 0,91), dijital güvenlik (madde 16-33, Cronbach Alpha = 0,93) ve dijital iletişim (madde 34-38, Cronbach Alpha = 0,82)'dir. 5'li likert tipinde derecelendirilmektedir. Ebeveynlerin dijital ebeveynlik rolleri, bilgileri, becerileri ve farkındalıklarını ölçmeye çalışan bu ölçekten alınan puanlar arttıkça ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz-yeterliklerinin arttığı söylenebilir. Bu çalışmada Cronbach Alpha katsayısı ölçeğin toplam puanı için 0,99, dijital okuyazarlık alt boyutu için 0,97, dijital güvenlik alt boyutu için 0,98 ve dijital ihmal alt boyutu için 0,92 olarak bulunmuştur.

Dijital Ebeveynlik Eğitim Programı

Dijital Ebeveynlik Eğitim Programı araştırmacı tarafından alan yazınındaki başlıca çalışmalar (Çeçen vd., 2023; Sürü, 2020; Yay, 2015) ışığında oluşturulmuştur. Programın geliştirilmesinde dijital ebeveynliğin bileşenlerini belirlemek amacıyla eğitim, psikoloji ve bilgisayar bilimleri gibi çeşitli alanlarda alan yazını taraması yapılmıştır. Program, ebeveynlerin çocukların aşırı internet kullanımı, internetin güvenli kullanımı, siber zorbalıkla mücadele, zaman yönetimi, dikkat eksikliği ve çevrim içi dünyadaki hakları anlama konusundaki bilgi ve becerilerine odaklanmaktadır. Eğitim programındaki oturumların içeriklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Dijital Ebeveynlik Eğitim Programı

Oturum ve Konu Başlığı	İçerik
•Oturum: Teknoloji bağımlılığı ve teknolojinin aşırı kullanımını nedir?	<ul style="list-style-type: none"> •Ön ölçümün yapılması. •Çocukların teknoloji kullanımlarındaki temel motivasyonların incelenmesi. •Çocukların teknolojiyi üretim ve tüketim odaklı kullanmaları ve bunlar arasındaki dengenin korunması. •Teknoloji bağımlılığının, aşırı teknoloji kullanımının ve bunlar arasındaki farkların açıklanması. •Teknolojinin aşırı kullanımının çocuklar üzerindeki etkilerinin bütüncül incelenmesi.
•Oturum: Dijital ebeveynlik nedir? Farkındalık rolü nasıl kazanılır?	<ul style="list-style-type: none"> •Dijital ebeveynlik sorumluluklarını edinmenin gerekliliğinin açıklanması. •Dijital ebeveynlik nedir ve dijital ebeveynlik rolleri nelerdir? •Farkındalık rolü nedir? •Dijital dünyadaki yararlı ve zararlı içeriklerin incelenmesi. •Teknolojiyi nasıl kullandığımız veya gördüğümüz konusunda farkındalık kazandırılması. •Siber zorbalığa uğrayan ve faili olan çocukların davranışları hakkında bilgi aktarımı yapılması.
•Oturum: Dijital okuryazarlık rolünü kazanmak	<ul style="list-style-type: none"> •Temel donanım ve yazılımların tanıtımı. •Tarayıcı güvenlik ayarlarının tanıtımı. •İstenmeyen mesajların nasıl engelleneceğinin gösterilmesi. •Çocukların kullanabilecekleri internet paketleri hakkında bilgi sunumu. •Yararlı yapay zeka araçlarının tanıtımı.
•Oturum: Kontrol rolünü kazanmak	<ul style="list-style-type: none"> •Yasaklama ve kontrol arasındaki farkın açıklanması. •Kontrol amaçlı kullanılacak yazılımların tanıtılması. •Ebeveyn-çocuk ilişkilerini geliştirmenin öneminin vurgulanması. •Bilinçli kullanım sözleşmesinin sunumu.
•Oturum: Etik-Yenilikçilik rollerini öğrenmek ve yenilikçilik rolünü kazanmak	<ul style="list-style-type: none"> •Yenilikçilik bağlamında güncel tehditler, riskler ve dijital araçlar üzerine tartışma. •Çocukların dijital haklarını tartışma. •Şifre güvenliğini sağlama. •Aşırı teknoloji kullanımından kaynaklanan dikkat eksikliği üzerine bilgi paylaşımı. •Eğitimle ilgili geri bildirimlerin sözlü olarak alınması. •Son ölçüm

Eğitim programı araştırmacı tarafından 8 Mayıs - 5 Haziran 2024 tarihleri arasında her Çarşamba saat 20.00'de Zoom üzerinden gerçekleştirilmiştir. Her oturum ortalama 45 dakika sürmüştür ve ebeveynlerin onayları ile Zoom üzerinden kaydedilmiştir. Oturumlarda soru-cevap, tartışma, anlatım, geri bildirim gibi yöntemler kullanılmıştır. İki katılımcı iki farklı oturuma katılmamıştır. Oturumlara katılmayan ve oturumu tekrar izlemek isteyen katılımcılar için oturum kayıtları Google Drive üzerinden katılımcılarla paylaşılmıştır.

Etik Süreç

Çalışmanın gerçekleştirilmesi için Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler ve Sanat Alan Araştırma Kurulu tarafından (23/05/2024 tarih ve 17162298.600-139 sayılı) izin alınmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmada toplanan verilerin analizi için SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Ön-test ve son-test verileri arasındaki ilişkinin incelenmesi için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi yapılmış, tüm testlerde istatistiksel anlamlılık $p < 0,05$ olarak değerlendirilmiştir. Hem ön test hem de son test ölçümlerinde, sınıfsal değişkenler ile dijital ebeveynlik öz yeterliği arasındaki ilişkiyi incelemek için veriler normal dağılmadığından, Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testleri yapılmıştır.

BULGULAR

Annelerin dijital ebeveynlik öz yeterliliklerini artırmak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada annelerin ve çocukların teknolojik araç kullanımlarına ilişkin temel bilgiler edinilmiştir. Annelerin dördü günde 0-1 saat, sekizi 2-4 saat, ikisi 5-7 saat, ikisi 7 saatten fazla süre akıllı telefon kullanmaktadır. Yalnızca iki anne tablet kullanmaktadır ve kullanım süreleri günde ortalama 1 saattir. Sekiz anne bilgisayar kullanmaktadır ve bu annelerin çoğunun başlıca kullanım motivasyonları çalıştıkları işyerlerindeki faaliyetlerini yürütmektir. Dördünün akıllı saati/bilekliği bulunmaktadır. Beşi genellikle televizyon izlememektedir. Büyük çoğunluğunun (14 anne) Instagram üyeliği bulunmaktadır.

Sadece üç katılımcının çocuğunun kendi akıllı telefonu bulunmamaktadır, diğerlerinin çocukları akıllı telefonlarını günde yaklaşık 4 saat kullanmaktadır. Yalnızca bir katılımcının çocuğu akıllı telefonunu günde 7 saatten daha fazla kullanmaktadır. Dört katılımcının çocuğunun Instagram hesabı bulunmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun (13 katılımcı) çocuğu günde yaklaşık iki saat YouTube yayını izlemekte ve günde yaklaşık bir saat Whatsapp kullanmaktadır. Bir katılımcı ise çocuklarının başka sosyal medya platformlarını kullanıp kullanmadığını bilmediğini belirtmiştir.

Annelerin eğitim öncesi ve sonrası dijital ebeveynlik öz yeterliliklerinin çalışma durumlarına, eğitim düzeylerine ve çocuk sayısına göre farklılaşp farklılaşmadığı Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testleri ile incelenmiş ve bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. *Anneler Hakkındaki Temel Bilgilere Göre Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlilik Düzeylerinin Karşılaştırılması*

Değişken	Gruplar	n (%)	Ön Test				Son Test			
			Ortanca	Sıra ort.	Z	p	Ortanca	Sıra ort.	Z	p
Çalışma Durumu	Çalışan	6 (%37,5)	164	9,7	-1,305	0,220	160,5	8,8	-0,326	0,792
	Çalışmayan	10 (%62,5)	133	6,5			146	8,0		
Değişken	Gruplar	n (%)	Ortanca	mean rank	x ²	p	Ortanca	mean rank	x ²	p
Eğitim Düzeyi	Lise	4 (%25)	138	7,38	0,635	0,728	140	6,13	1,902	0,386
	Lisans	9 (%56)	152	9,33			173	9,89		
	Lisansüstü	3 (%19)	129	7,5			143	7,5		
Çocuk Sayısı	1	4 (%25)	187	11,38	2,164	0,339	153,5	8,88	0,367	0,833
	2	6 (%37,5)	138	6,92			158	9,17		
	3	6 (%37,5)	140	8,17			144,5	7,58		

Dijital ebeveynlik öz yeterliliği annelerin çalışma durumlarına, eğitim düzeyine ve sahip oldukları çocuk sayısına göre hem eğitim öncesi hem de eğitim sonrasında değişmemektedir ($p>.05$).

Eğitim programı öncesi ve sonrası ebeveynlerin Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlilik puanları ve eğitim programının etkili olup olmadığına ilişkin analizler (Wilcoxon İşaretli Sıralar testi) Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3. *Eğitim Programı Ön-Test ve Son-Test Bulguları*

Boyutlar	Ön-test			Son-test			Z	p
	mean	mean rank	En düşük – En yüksek	mean	mean rank	En düşük – En yüksek		
DEÖYÖ Toplam Puanı	147,18	8	104 - 115	153,43	10	115 - 190	-1,448	0,148
Dijital Okuryazarlık	55,62	7,86	34 - 75	59,75	8,38	42 - 75	-1,507	0,132
Dijital Güvenlik	69,62	6,17	47 - 85	72	7,5	52 - 85	-1,295	0,195
Dijital İletişim	21,93	5,75	10 - 30	21,68	9	11 - 30	-0,035	0,972

Ebeveynlerin DEÖYÖ toplam puanı, dijital okuryazarlık ve dijital güvenlik alt boyutları puanları eğitim sonrasında istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte artış göstermiştir ($p>.05$).

TARTIŞMA

Dijital ebeveynlik rol ve sorumluluklarının kazanılması ve geliştirilmesi günümüzde önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ebeveynlerin dijital ebeveynlik rol ve sorumluluklarının güçlendirilmesinde sanal uygulamaların yürütülmesinin de faydalı olduğu bilinmektedir. Annelerin çocuk yetiştirmedeki rolleri de göz önünde bulundurulduğunda

bu çalışma annelere yönelik dijital ebeveynlik programının sanal ortamda gerçekleştirilmesini hedeflemiştir.

Türkiye genelindeki 6-15 yaş arası çocuklarla yürütölen “Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması”nın bulguları da bu çalışmanın bulgularına paralel şekildedir. Çocukların %76,1'i telefon kullanmakta ve %96,3'ü YouTube izlemektedir (TÜİK, 2024). Çalışmaya katılan 16 annenin çocuklarının teknoloji kullanımları incelendiğinde, üç çocuk hariç olmak üzere çocukların akıllı telefon kullanımlarının günde ortalama 4 saat olduğu ve çocuklar tarafından ağırlıkla kullanılan sosyal medya uygulamasının YouTube olduğu görölmektedir.

Araştırma kapsamında annelerin çoğunluğunun (%62,5) çalışmadığı görölmektedir. Bu araştırmanın bulguları annelerin çalışma durumlarına göre dijital ebeveynlik öz yeterliklerinin anlamlı olarak farklılaşmadığını ortaya koysa da, çalışmayan ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterlilik puanları eğitim sonrasında artış göstermiştir. Bu durum çalışan ebeveynlerin işleri nedeniyle dijital araç kullanmaya yatkın olmaları, çalışmayan ebeveynlerin ise dijital araçlardan uzak olmalarından kaynaklanabilir.

Katılımcı annelerin eğitim durumu ve çocuk sayısının dijital ebeveynlik öz-yeterliliklerini farklılaşdırmadığı görölmüştür. Bu çalışmanın bulgularına paralel olarak diğer çalışmalarda da ebeveynlerin eğitim düzeylerinin dijital medya tehlikelerine karşı koruma tutumunu etkilemediğini (Türkel, 2018), dijital ebeveynlik öz yeterlik puanlarının annelerin eğitim durumlarına göre değişmediğini (Coşkunalp, 2022) ortaya koymaktadır. Annelerin eğitim düzeyleri ile dijital ebeveynlikleri arasında ise farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar mevcuttur. Örneğin; Yaman'ın (2018) çalışmasında ilköğretim mezunu katılımcıların dijital okuryazarlık, dijital güvenlik ve dijital iletişim boyutlarındaki puanları diğer eğitim düzeyindeki (okuma yazma bilmeyen, lise, lisans ve lisansüstü) katılımcıların ortalama puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Tersî yönden ise Dere (2023) ebeveynlerin eğitim seviyesi arttıkça dijital ebeveynlik puanlarının da yükseldiğini bulgulamıştır. Ayrıca annelerin çocuk sayısının çocukların teknoloji kullanımına yönelik görüşlerinde bir etkiye sahip olmadığı bilinmektedir (Oğuz ve Kutluca, 2020).

Bu çalışmanın sonucunda annelerin genel olarak dijital öz yeterliklerinin, dijital okuryazarlık ve dijital güvenlik düzeylerinin arttığı söylenebilir de, artış istatistiksel olarak anlamlı değildir. Yaman (2018) tarafından Türkiye'de 7.150 ebeveyn ile yürütülen ve dijital ebeveynlik öz yeterliliğinin belirlenmeye çalışıldığı araştırmada, bu araştırmada da kullanılan DEÖYÖ ile ölçüm yapılmıştır. Yaman'ın (2018) çalışmasında annelerin dijital okuryazarlık puanları 58,47, dijital güvenlik puanları 77,92 ve dijital iletişim puanları 18,64 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada gerçekleştirilen eğitim programının sonunda elde edilen puanlar incelendiğinde annelerin dijital okuryazarlıklarının Yaman (2018) tarafından bulunan ortalamaların üstüne çıktığı, ebeveynlerin dijital güvenlik konusunda bilgilerinin hala yetersiz olduğu ve ön-testte de iyi düzeyde olan dijital iletişimlerinin, son testte de iyi düzeyde devam ettiği sonucuna varılabilir. Canpolat ve Karadaş (2023) tarafından 14 ortaokul öğrencisinin aileleriyle yapılan 9 oturumluk dijital anne-baba eğitim programı sonucunda ise dijital ebeveynlik farkındalığında artış görülmüştür. Bu artışın üç ay sonra gerçekleştirilen izleme ölçümünde de korunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu tür çalışmalar dijital ebeveynliğin gelişebilecek bir yapı olduğunu vurgulayarak yarı-deneysel çalışmaların yararlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışma sonucunda ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterliliklerinin arttığı söylenebilir ancak çocukların teknoloji kullanımlarına dair bir yorum yapılamamaktadır. Çocukların teknoloji kullanımlarını ölçmek için bir uygulamanın yürütülmemesi bu çalışmanın sınırlılığı olsa da Coşkunalp (2022) tarafından 7-10 yaş arası çocuğu bulunan ebeveynlerle gerçekleştirilen çalışmada ebeveynlerin öz-yeterlik düzeyi ile çocuklarının sorunlu medya kullanımı arasında negatif ilişki bulunmuştur. Yaşaroğlu ve Sönmez (2022) de ilkokul öğrencilerinin ebeveynlerinin dijital ebeveynlik üzerine endişe duymalarının olumlu rol model olma ve çocukları ihmal etmeme yönünde anlamlı bir farklılık yarattığını ortaya koymuştur. Ayrıca ebeveynlerin dijital ebeveynlik yeterliliklerinin artmasının, aile içi iletişimin ve sağlıklı aile yapısının gelişmesine katkı sağladığı bilinmektedir (Dere, 2023; Sanders, vd., 2016). Ebeveynlerin dijital ebeveynlik becerilerinin gelişmesi Covid-19 gibi beklenmedik ve çocukların ekran kullanım süresinin zorunlu olarak arttıran (örgün eğitimin çevrim içi olarak yürütülmesi gibi) durumlarda çocukların

teknolojik araçlarla etkileşimlerini düzenlemede aracılık rolü görecektir ve çocuğun iyilik halinin korunmasında, gelişmesinde etkili olacaktır (Lewis vd., 2023).

Bu çalışmanın önemli iki sınırlılığı bulunmaktadır. İlki eğitim davetine yönelik katılım talebinin düşük sayıda olması ve uygun katılımcı bulunamaması nedeniyle yalnızca kontrol grubunun oluşturulabilmesidir. İkincisi ise eğitime katılan ebeveynlerin izleme ölçümüne katılmak istememeleridir. Genel olarak yapılan eğitim çalışmalarına ebeveynler katılım göstermek istememektedir. Tosun ve Mihçı (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmada katılımcılara dijital ebeveynlik programına katılıp katılmama istekleri sorulmuş ve katılımcıların %51'inin katılmak istemediği bulgulanmıştır. Nitekim katılma isteği olanların dijital ebeveynlik tutumları, istemeyenlere kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgulara bakıldığında bir eğitim programından daha yüksek düzeyde kazanım elde edeceği düşünülen grubun katılmak istememesi ve çalışmaların gönüllülük temelinde yürütülmesi yüksek dijital ebeveynlik düzeyine sahip annelerle eğitim çalışması yapılması ve ön-son test sonuçlarında anlamlı farklılığın oluşmamasına neden olabilir. Buradan yola çıkarak ebeveynlerin genel olarak eğitim çalışmalarına katılma güdülerinin artırılması, katılmak istemeyen bireylere yönelik ek çalışmaların yapılması gerektiği düşünülmektedir. Bu düşünceyi destekler şekilde Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına bağlı Bilgi İletişim Teknolojileri Kurumu tarafından oluşturulan ve internet sitesinde ücretsiz olarak izlemeye sunulan dijital eğitim içerikleri kapsamında "Dijital Ebeveynlik Eğitimi"ne Ocak 2025 itibariyle katılmış olan ebeveyn sayısı toplam 8 bin dolayında olduğu görülmektedir (BTK Akademi, t.y.). Türkiye'de yaklaşık 22 milyon çocuk olduğu göz önünde bulundurulduğunda (TÜİK, 2023) ebeveynlerin katılımlarının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir ve bu tür dijital eğitimlere katılımın artması bir gereksinim olarak karşımıza çıkmaktadır. Ebeveynlerin katılmama yönündeki düşüncelerinin ardında düşük dijital okuryazarlığa bağlı damgalanma endişesi (Thorvaldsen vd., 2011), ev içi sorumlulukların engel olması (Cojocar, 2011) gibi etkenler yer alabilir. Uygulamalı çalışmalarda öncelikle ebeveynlerin dijital okuryazarlık seviyelerinin ve katılımlarının artırılmasına yönelik fırsatların oluşturulması gibi başlıkların değerlendirilmesi, ebeveynlerin

hazır bulunuşluk düzeylerinin geliştirilmesi eğitim çalışmalarının etkinliğini artıracığı düşünülmektedir.

SONUÇ

Çocukların iyilik halinin korunması ve artırılmasında ebeveyn desteği oldukça önemlidir. Bu role sahip ebeveynlerin bilgi, beceri, tutum, yeterlilik ve farkındalıkları çocuklarına destek mekanizması olarak işlev görmelerinde belirleyici etkenlerdir. Ebeveynlerin bilgi, beceri ve yeterliliklerini artırmak; farkındalık oluşturmak ve tutumlarını olumlu yönde değiştirmek için ebeveyn eğitimlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bunun için ebeveynlere temas eden kurumlara büyük iş düşmektedir. Bu kurumların başında gelen okullarda ebeveynlere yönelik düzenli aralıklarla yüz yüze ve sanal eğitim programları, bilgilendirici ve farkındalık artırıcı çalışmaların yapılması gerekmektedir. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel ve resmi okullarda ebeveynlere yönelik standart eğitim içeriklerinin çocukların gelişim düzeylerine ve gereksinimlerine uygun olarak geliştirilmesi, bununla birlikte Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bu çalışmaların yaygınlaştırılmasında önemli katkıları olacağı düşünülmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı dijital ebeveynlik atölyeleri veya e-devlet üzerinden erişilebilecek çevrim içi modüller geliştirmesine, yaygınlaştırılmasına, babaların katılımının artırılmasına, kurumlar arası iş birliğini güçlendirmesine yön verebilir. Bu çalışmada yürütülen eğitimlerin de bakanlıkların modül hazırlıklarına ve uygulamalarına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Ebeveynlere yönelik eğitim çalışmalarının ebeveynleri kapsayan nitelikte olması önemlidir ve tüm bu süreçlerde farklılıklar göz ardı edilmemelidir. Kimi ebeveynler dijital araçlara erişememekte, kimileri özel gereksinimleri, kimileri ise bakım rolleri nedeniyle eğitim programlarına katılım sorunları yaşayabilmektedir. Esnek katılım saatleri sunması bakımından sanal platformlarda gerçekleştirilen çalışmaların artırılması ve bunların tanıtım stratejilerinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Halihazırda ebeveynlerin kullanımına sunulan yüz yüze ya da sanal yürütülen dijital ebeveynlik çalışmalarının görünürlüğü artırılmalıdır. Bu tür temel dijital okuryazarlık çalışmalarının yapılması ebeveynlerin endişelerini azaltacaktır. Ayrıca

ebeveynlerin dijital ebeveynlik eğitim çalışmalarına yönelik geri bildirimleri alınarak programların belirli aralıklarla güncellenmesi yararlı olacaktır.

Bu çalışmada veri toplama araçları yalnızca annelere uygulanmıştır. Eğitim sonrasında çocukların teknoloji kullanımının değişip değişmediği ölçülmemiş veya çocuklar tarafından değerlendirilmemiştir. Gelecek çalışmalarda çocukların araştırmaya ve sürece dahil edilmeleri önerilmektedir. Ayrıca alan yazınında babaların dijital ebeveynlik yeterliliklerinin artırılması gerektiği vurgulanmaktadır (Hark Söylemez, 2023). Gelecek çalışmalarda anne ve baba katılımcıların benzer oranlarda yer almasına dikkat edilmesinin ebeveynler arasında ve çocuklar ile ilişkilerde aile bağlarının güçlenmesine katkı sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Amin, N. A. L., Tam, W. W. & Shorey, S. (2018). Enhancing first-time parents' self-efficacy: A systematic review and meta-analysis of universal parent education interventions' efficacy. *International Journal of Nursing Studies*, 82, 149-162. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2018.03.021>
- Anderson, M. (2016). Parents, teens and digital monitoring. *Pew Internet & American Life Project (2016)*. <https://www.pewresearch.org/internet/2016/01/07/parents-teens-and-digital-monitoring/>
- Ayas, T. & Horzum, M.B. (2013). İlköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve aile internet tutumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), 46-57.
- Benedetto, L. & Ingrassia, M. (2021). Digital parenting: Raising and protecting children in media world. *Parenting: Studies by an ecocultural and transactional perspective*, 127-148. <https://doi.org/10.5772/intechopen.92579>
- Blakemore, S. J. (2022). *Ergen Beyninin Gizli Yaşamı*. Nepal Kitap: İstanbul.
- BTK Akademi (t.y.). *Google Dijital Ebeveynlik*. <https://www.btkakademi.gov.tr/portal/course/google-dijital-ebeveynlik-9529>
- Cabello-Hutt, T., Cabello, P. & Claro, M. (2018). Online opportunities and risks for children and adolescents: The role of digital skills, age, gender and parental mediation in Brazil. *New Media & Society*, 20(7), 2411- 2431. <https://doi.org/10.1177/1461444817724168>
- Canpolat, M. & Karadaş, C. (2023). A mixed method research on increasing digital parenting awareness of parents. *Education and Information Technologies*, 29(6), 6683-6704.
- Cerniglia, L., Zoratto, F., Cimino, S., Laviola, G., Ammaniti, M. & Adriani, W. (2017). Internet Addiction in adolescence: Neurobiological, psychosocial and clinical issues. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 76, 174-184. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2016.12.024>
- Chang, F. C., Chiu, C. H., Chen, P. H., Chiang, J. T., Miao, N. F., Chuang, H. Y. & Liu, S. (2019). Children's use of mobile devices, smartphone addiction and parental mediation in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 93(April 2018), 25-32. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.11.048>
- Chaudron, S., Beutel, M. E., Navarrete, D., Dreier, V., Fletcher-Watson, M., Heikkilä, B. & Wölfling, A. S., K (2015). *Young children (0-8) and digital technology: A qualitative exploratory study across seven countries*. Italy: JRC; ISPRA.
- Clarkson, A. & Zierl, L. (2018). An Online Parenting Program Grows Digital Parenting Skills and Parent-School Connection. *The Journal of Extension*, 56(5), Article 6. <https://doi.org/10.34068/joe.56.05.06>

- Cojocaru, D. (2011). Attending parenting education programmes in Romania. The case of the Holt Romania Iasi programme. *Revista de cercetare și intervenție socială*, (32), 140-154.
- Coşkunalp, S. (2022). *Dijital ebeveynlik öz yeterliği ile çocuklarda problemlili medya kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Çeçen, A. F., Çokluk, N., Bostancı, M. & Atmaca, S. (2023). Aile kurumuna dijital bir yaklaşım: Dijital Aile Sözleşmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 22(1), 66-84. <https://doi.org/10.21547/jss.1206730>
- Dere, S. (2023). *Dijital Ebeveynliğin Aile İçi İletişim ve Velinin Eğitime Katılımı Üzerine Etkisi*, [Yüksek lisans tezi] İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Ersoy, M. & Arseven, İlhami. (2021). Examination of teacher candidates' social media addictions and academic procrastination behaviors according to various variables. *E-International Journal of Pedandragogy*, 1(1), 87– 105. <https://doi.org/10.7051/e-ijpa.31>
- Fischer-Grote, L., Kothgassner, O. D. & Felnhofer, A. (2019). Risk factors for problematic smartphone use in children and adolescents: a review of existing literature. *Neuropsychiatrie*, 33(4), 179. <https://doi.org/10.1007/s40211-019-00319-8>
- Gedik, Ç. & Şahan, G. (2024). Evaluation of Parents' and Teachers' Views on Digital Parenting Skills. *International e-Journal of Educational Studies*, 8(16), 87-106. <https://doi.org/10.31458/iejes.1417362>
- Gökalliler, E. ve Özer, A. (2019). Baba 2.0: Dijital dönüşüm ile değişen baba rolü üzerine bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 48.
- Gökel, Ö. (2020). Teknoloji bağımlılığının çeşitli yaş gruplarındaki çocuklara etkileri hakkındaki ebeveyn görüşleri. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 2(1), 41-47. <https://doi.org/10.35365/ctjpp.20.2.6>
- Göldağ, B. (2018). Lise öğrencilerinin dijital oyun bağımlılık düzeylerinin demografik özelliklerine göre incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1287-1315.
- Goodwin, K. (2018). *Dijital dünyada çocuk büyütme*. (T. Er, Çev.) Aganta Kitap Yayınevi.
- Grant, J. E., Brewer, J. A. & Potenza, M. N. (2006). The neurobiology of substance and behavioral addictions. *CNS spectrums*, 11(12), 924-930.
- Hark Söylemez, N. (2023). Views of Parents on Digital Parenting Competencies. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 10(1), 72–83. <https://doi.org/10.33200/ijcer.1163987>
- Helsper, E. J., Kalmus, V., Hasebrink, U., Sagvari, B. & De Haan, J. (2013). *Country classification: Opportunities, risks, harm and parental mediation*. London: EU Kids Online, LSE.

- İnan-Kaya, G., Mutlu-Bayraktar, D. & Yılmaz, Ö. (2018). Digital parenting: Perceptions on digital risks. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 131-157. doi: <https://doi.org/10.23863/kalem.2018.96>
- Kabakçı Yurdakul, I., Dönmez, O., Yaman, F. & Odabaşı, H. F. (2013). Digital parenting and changing roles. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(4), 883–896.
- Kabali, H. K., Irigoyen, M. M., Nunez-Davis, R., Budacki, J. G., Mohanty, S. H., Leister, K. P. & Bonner, R.L. (2015). Exposure and use of mobile media devices by young children. *Pediatrics*, 136(6), 1044e1050. <https://doi.org/10.1542/peds.2015-2151>.
- Kalkım, A., Korkmaz, E. K. & Toraman, A. U. (2024). Examining the relationship between digital parenting self-efficacy and digital parenting awareness of early adolescents' parents. *Journal of Pediatric Nursing*, 78, 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2024.05.028>
- Kaşıkcı, D. N., Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E. & Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupadaki çocukların internet alışkanlıkları ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 230-243.
- Kennedy, T. L. M. (2011). *Weaving the home web: A Canadian case study of internet domestication* [Unpublished doctoral dissertation]. Doctor of Philosophy: University of Toronto.
- Kopuz, T., Turgut, Y. E. & Aktı Aslan, S. (2022). Dijital ebeveynlik tutumu ile çocukların güvenli internet kullanımları arasındaki ilişki üzerine bir inceleme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 123-153. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1111996>
- Kwak, J. Y., Kim, J. Y. & Yoon, Y. W. (2018). Effect of parental neglect on smartphone addiction in adolescents in South Korea. *Child Abuse & Neglect*, 77, 75-84. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.12.008>
- Lewis, K. L., Howard, S. J. Verenikina, I. & Kervin, L. K. (2023). Parent perspectives on young children's changing digital practices: Insights from Covid-19. *Journal of Early Childhood Research*, 21(1), 76-90. <https://doi.org/10.1177/1476718X221145486>
- Liau, A. K., Khoo, A. & Ang, P. H. (2008). Parental awareness and monitoring of adolescent internet use. *Current Psychology*, 27, 217–233. <https://doi.org/10.1007/s12144-008-9038-6>
- Lim, S. A. & You, S. (2019). Effect of parental negligence on mobile phone dependency among vulnerable social groups: Mediating effect of peer attachment. *Psychological reports*, 122(6), 2050-2062. <https://doi.org/10.1177/0033294118799339>
- Lim, S. S. (2016). Through the tablet glass: Transcendent parenting in an era of mobile media and cloud computing. *Journal of Children and Media*, 10(1), 21-29. <https://doi.org/10.1080/17482798.2015.1121896>
- Lin-Lewry, M., Nguyen, C. T. T., Huda, M. H., Tsai, S. Y., Chipojola, R. & Kuo, S. Y. (2024). Effects of digital parenting interventions on self-efficacy, social support, and depressive

- symptoms in the transition to parenthood: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Medical Informatics*, 105405. <https://doi.org/10.1016/j.ijmedinf.2024.105405>
- Livingstone, S., Ólafsson, K., Helsper, E. J., Lupiáñez-Villanueva, F. Veltri, G. A. & Folkvord, F. (2017). Maximizing opportunities and minimizing risks for children online: The role of digital skills in emerging strategies of parental mediation. *Journal of Communication*, 67, 82–105. <https://doi.org/10.1111/jcom.12277>
- Manap, A. & Durmuş, E. (2021). Dijital ebeveynlik farkındalığının aile içi roller ve çocukta internet bağımlılığına göre incelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 141-156. <https://doi.org/10.19160/ijer.837749>
- Mertala, P. (2019). Digital technologies in early childhood education—a frame analysis of preservice teachers’ perceptions. *Early Child Development and Care*, 189(8), 1228–1241.
- Mitchell, A. & Savill-Smith, C. (2005). The use of computer and video games for learning: A review of the literature. London: LSDA.
- Modecki, K.L., Goldberg, R.E., Wisniewski, P. & Orben, A. (2022). What is digital parenting? A systematic review of past measurement and blueprint for the future. *Perspectives on Psychological Science*, 17(6), 1673-1691. <https://doi.org/10.1177/174569162111072458>
- Mohamed, S., Wok, S., Ghazali, W. N. W. M. & Nasir, N. S. M. (2022). Maternal Digital Competencies as a Prerequisite for Effective Digital Parenting among Malaysian Mothers. *International Journal of Social Policy and Society (IJSPPS)*, 115-135.
- Nayci, Ö. (2021). Examination of digital parenting awareness of the primary school students’ parents during the COVID-19 Pandemic. *Pegem Journal of Education and Instruction*, 11(2), 58-71.
- Nguyen, Q. T., Naguib, R. N., Das, A. K., Papatomas, M., Vallar, E. A., Wickramasinghe, N., ... & Nguyen, V. A. (2018). Primary education in Vietnam and pupil online engagement. *International Journal of Educational Management*, 32(1), 71-83. <https://doi.org/10.1108/IJEM-11-2016-0242>
- Nikken, P. & Schols, M. (2015). How and why parents guide the media use of young children. *Journal of Child and Family Studies*, 24(11), 3423–3435. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0144-4>.
- Office of Communications. (2020). *Online Nation 2020 report*. https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0027/196407/online-nation-2020-report.pdf
- Oğuz, B. N. & Kutluca, A.Y. (2020). Okul öncesi dönemde çocukları olan ebeveynlerin teknoloji kullanımına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(2), 252-268.
- Özsoy, D. & Atılgan, S. (2018). Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki 0-8 yaş grubu çocukların internet kullanımı ve bu kapsamda ebeveyn arabuluculuğu: Nitel bir araştırma. *Selçuk İletişim*, 11(2), 96-125. <https://doi.org/10.18094/josc.415323>

- Pekyürek, M. F. (2022). *Ebeveynlerin dijital ebeveynlik yeterliklerinin artırılmasına yönelik içeriklerin geliştirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Bartın Üniversitesi.
- Pekyürek, M. F., Durak, H. Y., Sarıtepeci, M., Aydoğdu, Y. Ö. & Yıldız, E. A. (2023). Examining the usability of e-content in different forms for increasing digital parenting competencies. *Journal of Learning and Teaching in Digital Age*, 8(1), 82-92. <https://doi.org/10.53850/joltida.1118809>
- Pempek, T. & McDaniel, B. T. (2016). Young children's tablet use and associations with maternal well-being. *Journal of Child and Family Studies*, 25(8), 1-28. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0413-x>
- Plowman, L., Stevenson, O., Stephen, C. & McPake, J. (2012). Preschool children's learning with technology at home. *Computers and Education*, 59(1), 30-37. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2011.11.014>
- Runyan, D., Wattam, C., Ikeda, R., Hassan, F. & Ramiro, L. (2002). Child abuse and neglect by parents and other caregivers. E. G. Krug, L. L. Dahlberg, J. A. Mercy (eds.). World Health Organization, Geneva. 57-86.
- Sanders, W. P., Forehand, R., Sullivan, A. & Jones, D. (2016). Parental perceptions of technology and technology-focused parenting: Associations with youth screen time. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 44, 28-38. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2016.02.005>
- Sohn, S. Y., Rees, P., Wildridge, B., Kalk, N. J. & Carter, B. (2019). Prevalence of problematic smartphone usage and associated mental health outcomes amongst children and young people: a systematic review, meta-analysis and GRADE of the evidence. *BMC psychiatry*, 19(1), 1-10.
- Solter, A. J. (2020). *Bilinçli Bebek* (Çev.: A. Cebennoyon). İstanbul: Doğan Kitap.
- Sürü, D. (2020). "Aileler İçin İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı Psiko-eğitimi" Programı'nın kişiler üzerine olan etkisinin incelenmesi, *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 6(1) 113-136. <https://doi.org/10.21798/kadem.2020162324>
- Thorvaldsen, S., Egeberg, G., Pettersen, G. O. & Vavik, L. (2011). Digital dysfunctions in primary school: A pilot study. *Computers & Education*, 56(1), 312-319. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2010.07.008>
- Toran, M., Ulusoy, Z., Aydın, B., Deveci, T. & Akbulut, A. (2016). Çocukların dijital oyun kullanımına ilişkin annelerin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Kastamonu Education Journal*, 24(5), 2263.
- Tosun, N. & Mihci, C. (2020). An examination of digital parenting behavior in parents with preschool children in the context of lifelong learning. *Sustainability*, 12(18), 7654. <https://doi.org/10.3390/su12187654>
- TÜİK. (2021). Çocuklarda bilişim teknolojileri kullanım araştırması. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanım-Arastirmasi2021>

- TÜİK. (2023). İstatistiklerle Çocuk, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2023-53679#:~:text=Adrese%20Dayal%C4%B1%20N%C3%BCfus%20Kay%C4%B1t%20Sistemi,7%27sini%20k%C4%B1z%20%C3%A7ocuklar%20olu%C5%9Fturdu.>
- TÜİK. (2024a). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2024.* [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492)
- TÜİK. (2024b). *Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2024.* <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2024-53638>
- Türen, Ş., & Bağçeli Kahraman, P. (2025). The predictive relationships between children's digital game addiction tendencies and mothers' digital parenting awareness and digital literacy levels. *Education and Information Technologies, 30*(3), 3115-3144.
- Türkel, N. (2021). *Ebeveynlerin sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile dijital ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* [Yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Ulusoy, A. & Bostancı, M. (2014). Çocuklarda sosyal medya kullanımını ve ebeveyn rolü. *The Journal of Academic Social Science Studies, 28*, 559-572.
- UNICEF. (2017). *Dünya çocuklarının durumu 2017.* New York, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/SOWC_2017_SUM_TR.pdf adresinden edinilmiştir.
- Üstündağ, A. (2024). Parenting in the digital age: How is the digital awareness of mothers? *Journal of Learning and Teaching in Digital Age, 9*(1), 50-60. <https://doi.org/10.53850/joltida.1290600>
- We are Social (2022). Digital 2022. <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/>
- We are Social (2024). *Digital 2024.* <https://datareportal.com/reports/digital-2024-global-overview-report>
- Yang, F., Helgason, A. R., Sigfusdottir, I. D. & Kristjansson, A. L. (2013). Electronic screen use and mental well-being of 10-12 year old children. *European Journal of Public Health, 23*(3), 492-498. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cks102>
- Yaman, F. (2018). *Türkiye'deki ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterliklerinin incelenmesi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Yaman, F., Dönmez, O., Akbulut, Y., Yurdakul, I. K., Çoklar, A. N. & Guyer, T. (2019). Ebeveynlerin dijital ebeveynlik yeterliklerinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim, 44*(199). <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2019.7897>
- Yao, M. & Zhong, Z. (2014). Loneliness, social contacts and internet addiction: A cross-lagged panel study. *Computers in Human Behaviour, 30*, 164-170. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.08.007>

- Yaşaroğlu, C. & Sönmez, D. (2022). Evaluating the digital parenting levels of parents of primary school students during the pandemic based on different variables. *Research on Education and Media*, 14(2), 97–107. <https://doi.org/10.2478/rem-2022-0027>
- Yay, M. (2019). *Dijital ebeveynlik*. İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Yiğit, B. (2011). *Sınıfta disiplin ve öğrenci davranışının yönetimi*. M. Şişman ve S. Turan (Ed). Sınıf Yönetimi. Ankara: Pegem Akademi 77-95.
- Zabatiero, J., Straker, L., Mantilla, A., Edwards, S. & Danby, S. (2018). Young children and digital technology: Australian early childhood education and care sector adults' perspectives. *Australasian Journal of Early Childhood*, 43(2), 14–22. <https://doi.org/10.23965/AJEC.43.2.02>
- Zhang-Kennedy, L., Abdelaziz, Y. & Chiasson, S. (2017). Cyberheroes: The design and evaluation of an interactive ebook to educate children about online privacy. *International Journal of Child-Computer Interaction*, 13, 10-18. <https://doi.org/10.1016/j.ijcci.2017.05.001>